

טל מצליח, מזרח תיכון חדש, 9.4.99 - 6.5.99
אתר התערוכה: <http://www.hagar-gallery.com/talm00.html>

מזרח תיכון חדש? תסתכלו לה בעיניים! על "מזרח תיכון חדש" של טל מצליח.

טקסט: ניר נאדר

"האמנות אינה מתקיימת בנפרד מתנאי היצור שלה, גם אם לא במנותק מאמצעי ההפצה שלה, מנקודת מבטו של האמן ומנקודת מבטו של הפרשן. האמן צריך לתת דין וחשבון להקשר היצירה והתצוגה של העבודה, לעמדה שלהם בתוך הקשר הזה ולקשר בינה לבין העמדה שהם נוקטים. אם האמנים עצמם נותנים על כך דין וחשבון, 'מישהו' אחר עושה את זה בשבילם"

(אריאלה אזולאי, מתוך קטלוג התערוכה "אוצרים באמנות ישראלית", גלרית שרה קונפורטי, יפו, 1992).

טל מצליח הציגה את חמש תערוכות היחיד שלה בשנים 1992-1999. משמעותה של התערוכה האחרונה כרוכה בהבנת הדרך שעברה טל מצליח משנת 1992 ועד לשנת 1999, הדרך שהחלה ב"ארוחת בוקר אנגלית" בגלריה "מרי פאזי" ונחתמה ב"מזרח תיכון חדש" בקרן היינריך בל. משמעותה של התערוכה האחרונה כרוכה בהבנת הדרך שעברה טל מצליח משנת 1992 ועד לשנת 1999. חיבור זה ינסה בקצרה לתאר מהלך הדרך ולגעת במספר נקודות מרכזיות שבולטות בה.

כבר בתחילת דרכה סווגה טל מצליח כאמנית אינדבדואליסטית, בעלת עולם פנימי עשיר. יש שחיברו בינה לבין אביבה אורי ומירית כהן. תווית זו דבקה בה עד לתערוכתה האחרונה ואף לאחריה.

התערוכות הקבוצתיות בהן השתתפה עסקו בציור וברישום ובשאר פעילויות שקטות ומפייסות שהוגדרו באותן שנים כאופוזיציות לסערות הפוליטיות, שפקדו את האמנות הישראלית מראשית שנות התשעים ועד לאמצען, בעיקר בגלריה "בוגרשוב".

היד שהחזיקה בעפרון חד, בטוש, בלורד, בעט ובמכחול הייתה יוצאת בדמיונו של "הצופה האלמוני" (מבקר?, פרשן?, אוצר?, בעל גלריה?) למסע אל הנוף של "הנפשי". כך חברו כל אותם צללי צופים אלמונים יחד עם חבורת אספנים לחגיגה בה מצורפת טל מצליח אל "דמות האמן" המפקיר כשרונו בידי פטרוני ההון הסימבולי והכלכלי של עולם האמנות.

אולם את במת תערוכתה האחרונה בגלריה "היינריך בל" ניצלה מצליח כדי למסור הודעה בדבר הפקעה לצרכי ציבור של כל מה שמכונה "טל מצליח". היא מפסיקה לשחק בתנאי השוק החופשי בהם מתימרת לפעול האמנות הישראלית, הבוקעת עדיין ממקלטים.

הצופה האלמוני, בלאו הכי, הפך לצרכן ידוע שזהותו ושמך נחתכים בהצלבות של רשתות מידע אינטראקטיביות. משם היא פנתה לחפש את דרכה במקום אחר, מקום בו האמן אינו דש בקרביים של הביצה הפנימית והחיצונית של נפש האדם וגופו מול הסבך החברתי המרובד, אלא מציב מטרה לפעול לסידור וארגון החברה למקום בו כל השותפים בה יוכלו לחיות כשהם נהנים בצורה שווה מיכולת היצור וההפצה שלה.

"נגיד שיש כפר והאמן יוצא ממנו ועוזב ומצליח ועושה כסף. אתה מצליח, אבל איפה הכפר? אז את עצמך הצלחת להוציא, אבל מה נשאר מאחוריך? שם כולם נותרו באותו מצב." (טל מצליח).

שלושת תערוכותיה הראשונות של טל מצליח מהוות קבוצה אחת ויש להן פעולה דומה - טל מספקת את הציורים והרישומים, הגלריה תולה, האספנים קונים, המבקרים כותבים, הצופים מפרשים וה"שישו ושימחו" הזה מסתיים בשיבתה אל פס הייצור בדרך מתערוכה אחת לשניה ולשלישית. כך היה ב"מרי פאזי", "נגא" (ללא שם, 1994) ובית העם ("עכשיו תזרקו אותי לכלבים", 1996) - כשהבדלים המטריאליים מתבטאים בכמות הכסף שחולקה בין האמנית לבעלי הגלריות ובערכים המצטברים של ההון הסימבולי והכלכלי של טל מצליח כמוצר אמנות בשוק החופשי.

בתערוכות אלו תפקידה של טל מצליח במערכת היה פסיבי ביותר, את ה"דין וחשבון" היא נתנה בתוך העבודות תוך כדי קללות קשות כלפי הצופה. ביציות עם בייקון מודבקות לציור ב"ארוחת בוקר אנגלית" רוחשות בין כתמים על גוף ילד לבין קווים מעגליים יוצרי ורטיגו, ועוד רגע ידבקו לעינו של הצופה הנסחף אחריהם פנימה.

ב"עכשיו תזרקו אותי לכלבים" ("בית העם", 1996) היא מציגה רישומים בעט על ניירות מחברת צהובים ולבנים. הדפים צפופים בטקסטים מחוקים. כמו אבות אבותיה ואמהותיה משנות השבעים, דלי ודלות החומר, היא מחביאה את הפרטי בבור ביטחון. מהצוללת הזו היא שולחת שנוקל בדמות פריסקופ, כדי להנשים את הראייה באמירות "תמותו", "בני זונות", "חמאס". כמו "זבת חלב" כמו "העיניים של המדינה", בוקע הטקסט, שולח עין אחת לצעוק בשקט – אני העין של המדינה, מחוקה מאחורי רטייה שחורה.

מאחורי הטקסטים המחוקים ברישומים המחוקים בחוברת האקדחים האמריקאית כל המתרסים הציוניים האלה, ניצבים הצופה האלמוני והאמן האלמוני לצד 'השקט' 'ההשתקה', 'הצייתנות', 'הבלעת הרגש'. כל אלה עומדים להתפוצץ. שוב מחיאות כפיים סוערות ורכישות של כל הסחורה.

"עבודת האינטליגנציה כל עצמה היה תמיד-בעיקר-קישוט היתה של הבורגנות, ניחום העשירים בצרות חייהם התפלות"

(מקסים גורקי).

ב-1998 נפרדת טל מצליח מהגלריה שייצגה אותה בשנים 1993-1998.

בתערוכה "קישוטים ל", גלריה "נגא", בוחרת בפעם הראשונה להיות אקטיבית כלפי הצופה שלה ולהתחיל לקחת אחריות על הרעיונות שהחביאה מאחורי המחיקות. במכתב לצופים נבחרים, טל מספרת שהיא לא מסוגלת לצייר אך חשוב לה שהציורים יצאו לאור. היא מבקשת ממשתתפי הפעולה, שיציירו בתוך שבלונות שהיא תכין. בין קווי העיפרון ימלאו את החסר בצבעים, פועליה החרוצים. התמורה הניתנת לכל פועל ופועלת שיצירו במקומה הוא יום ניקיון דירותיהם, מיומנות נוספת של טל מצליח ופרנסתה במשך השנים.

האספן, בנו כלב, מציע לה שהוא ינקה את דירתה לאחר שגם יצייר בשבילה, אך הציור יישאר ברשותו. היחס בין שכר עבודתו של כל פועל (120 ש"ח ליום עבודת ניקיון) לבין מחיר העבודה שנמכרת לאספנים (13,000 ש"ח לפני קיזוז הוצאות) הוא 6400%! האחוזה מתאר את עודף הערך בין עבודת הפועל לרווח בעל ההון (האמנית והגלריה), על גבי עודף הערך הזה הגישה מדינת ישראל על מגש של כסף את החברה לבעלי ההון הנוכחיים, ובינם רוכשי עבודותיה של טל מצליח.

"כל הזמן רציתי לעזוב את הגלריה. הדברים נראו לי לא הגיוניים ולא ידעתי לקרוא להם בשמות"

(טל מצליח).

כך הסתיים הפרק של שיתוף הפעולה של טל מצליח עם השוק "החופשי" ומכאן פנתה לגלריה "היינריך בל" לעריכת סיכומים ולהכרות עצמאות מהצו האינדיבידואלי הפוסטמודרני (למרבה האבסורד עדיין נחשבת הבחישה בקלחת העצמית לשחרור ולחופש ולנחלת שיא של האדם לביטוי עצמי).

"מזרח תיכון חדש" הוא חברת בת של "הסדר העולמי החדש" שניהם נוסדו בשנות התשעים וקשורים ישירות לנפילת הקומוניזם בברית המועצות ובמזרח אירופה ובהשלטת ההגמוניה האמריקאית הצבאית-כלכלית על העולם.

התערוכה של טל מצליח נפתחת שבועיים לפני מערכת הבחירות לכנסת. סדר היום הוא- "ביבי או ברק", משמע המשך הקיפאון המדיני או "מזרח תיכון חדש". השמאל הישראלי ואיתו רובו של עולם האמנות רוצה "מזרח תיכון חדש".

בתחילת התערוכה היא מכריזה שמכירת העבודות תבצע ביום הנעילה בצורת הגרלה. "הכל בדולר" מחיר עבודה דולר אחד. זכאים להשתתף בהגרלה כל מי שיגיע למעמד מכירת העבודות. מהרשימה המכובדת של אספניה הרבים נעדרים כולם למעט אחד. העבודות עצמן הן פסלונים שטוחים ומשוחחרים אשר אינם מקובעים במסגרת של ציורים חמורי קנוס או רישומים מהודקים לנייר, מדובר במעין מובילים-פקעות סבוכות של דימויים

עבודות אלו הן בשלב אחד לפני הפיכתן לאובייקטים מאולפים שמבטו המחונך של הצופה מכיר אותן בתור רישומים או ציורים ממוסגרים (בתערוכה קודמת בבית העם, היא כותבת על הגב במסגרות: "המסגרות הרסו לי את העבודות". טל מצליח מתפנקת מאחורי הרישומים, בעוד שרק האספן זכאי למעשה לראות את התלונה הזו, לאחר ששילם ולקח ישר מהקיר. 'הצופה האלמוני' לא ידע על כך לעולם).

הפסלונים המוצגים בגלריית "היינריך בל" הם כל מה שמפוזר בראשה. את המסה הזו היא זורקת לצופה בעיניים המסנוורות אותו בצפיפותן. המחיקה שימשה כהגנה מפני הצפה של דימויים, אבל הצופה רוצה לדעת הכל, בעיקר מה אפשר לקנות. כמו איקרוס הוא קודם כל מסתנוור.

מתחת לפני המחיקה מופיע פתאום העושר, "האור המזרח תיכוני", "הבוהק", השענטז הישראלי, הבלבול בין ערבי ישראלי לערבי יהודי, הדו קיום של חומר ורוח, של רוח קדים עם רוח מערבית, יד ביד צועדים כל צמדי המושגים האלה אל החללית ממנה באו. האמנית שפגשה את עצמה מידי ערב מול הקנווס פונה לחברה בבקשה ממנה לקבל אותה לעבודה, להצטרפות למאבקה האמיתיים הקשורים במציאות ולא במושג, להצטרפות לסיום הפרק שנושאו היו ההתבוננות הפנימית הטוטאלית, ההגנה המחונכת מפני הכלל, שמירת הידע לעצמי והוצאתו לאור בתורת שפת אמנות ביקורתית עם גדרותיה וכלליה הכלכליים.

האמנית אומרת, עכשיו תור הגיוס הגיע, ולי יש תפקיד. לחברה יש צרכים ובמסגרתם אשתלב. היא מקיימת את ההגרלה ומכריזה על "תכנית החלוקה". עכשיו זו ההצעה שלה למזרח תיכון חדש.

"למה אנשים מפחדים לקחת אחריות? כשיש להם התחייבות לאידיאולוגיה, זה מוציא מהם את המיטב". (טל מצליח).

ניתן למיין בשני אופנים את חמשת תערוכותיה-ארבעת הראשונות בקבוצה אחת, אלה שנסחרו בשוק החופשי, והתערוכה האחרת - זו ששברה את השוק. האופן האחר הוא שבשלוש התערוכות הראשונות הייתה פסיבית, בעוד שבשתיים האחרונות הפעילה את הצופה בתוך מערכות כלכליות, האחת של תנאי ייצור ("קישוטים ל") והאחרת של אמצעי הפצה ("מזרח תיכון חדש"). מתוך שני אופני החלוקה האלה הגיעה טל מצליח להבנה, בדרכה לשחרור העצמי מהמחיקות, שלאחר סימן של שנות התשעים לא מספיקה התביעה מהאמנות לנקוט עמדה, כשם שבתחילת שנות התשעים לא הספיקה ההפרדה המלאכותית שנעשתה בעולם האמנות בין עבודות אמנות לעבודות פוליטיות. העמדות הפוליטיות שנוקטים אמנים, נטרפות בתור עלה תאנה לאחר ארוחה דשנה של בעלי ההון וההנהגות הקפיטליסטיות בדרכן ליצור "סדר עולמי חדש", ובעקבותיו מזרח תיכון חדש.

טל מצליח הראתה כיצד זה עובד בעולם האמנות כאשר הציבה עצמה פעם כבעלת ההון ובפעם שאחריה כמציעת הצעה חדשה באמצעותה היא הצטרפה למאבק על פניו של המזרח התיכון. היא עוזבת את המקום חסר האידיאולוגיה, המקום שסיפק לה מרחב מחייה של נוחות, והולכת לעבוד את עבודת הלימוד של שפה ומרחב הנזרקים מחוץ למעגל החלוקה. היא פנתה להתבונן על סביבת החיים שלה וחצתה את גבול השפה העברית שמצדה האחד "תל אביב" ומצדה השני, מעבר לגדר המקף הקטן נמצאת "יפו", שתי הערים המחוברות להן יחדיו באזיק של משמר הגבול. היא עברה לפעול בעיר הערבית שלתושביה אין עירייה וכאזרחי המדינה אין להם ממשלה. היא בחרה להאבק יחד עם החברה הערבית בבעלי ההון היהודים ובעיריית תל-אביב על הזכות למרחב מחייה זהות. במאבק למען משפחת סוואף, הסמל של יפו, ובהצטרפות למרכז התרבות הפוליטי-אלבקא (ההישארות) היא מצרפת לתביעה מאמנות לנקוט עמדה את התנאי לקבוע סדר יום פוליטי ולעשות מעשה.

מתוך: בן צבי, טל, 2000. *מזרח תיכון חדש - 11 תערוכות יחיד בגלריה קרן היינריך בל*, הוצאת עמותת הגר, עמודים 16-21